

# Současné (normativní) teorie demokracie

MPV\_VEVO Veřejná volba

# Cíl přednášky

- Normativní předpoklady politického/ekonomického řádu
- Liberální pojetí společnosti/politiky a jeho kritici
- Komunitarismus vs. liberalismus – filosofie
- Republikanismus vs. konkurenční pojetí demokracie – politická teorie

# Komunitarismus vs. liberalismus

- **Deontologická (proceduralistická) etika vs. etika společného dobra (ctnosti)**
- Je důležitější právo nebo dobro?
- Formují etické účely jáství nebo jáství rozhoduje o účelech?
- Co je prvotní – jedinec nebo společnost?
- Perspektiva ontologická (atomisté vs. holisté) vs. perspektiva obhajoby (individuální práva a svoboda vs. společný život a dobro kolektivu)
- Souvislost s ekonomii: distributivní spravedlnost atd.

# Komunitarismus

- Reakce na teorii spravedlnosti J. Rawlse : kritika předpokladů teorie spravedlnosti – lidé jako atomizovaná individua:
- *„Each person has an equal claim to a fully adequate scheme of basic rights and liberties, which scheme is compatible with the same scheme for all; and in this scheme the equal political liberties, and only those liberties, are to be guaranteed their fair value.“*
- *„Social and economic inequalities are to satisfy two conditions: first, they are to be attached to positions and offices open to all under conditions of fair equality of opportunity; and second, they are to be to the greatest benefit of the least advantaged members of society.“*
- Hodnoty a normy se vytváří v rámci debat ve veřejném prostoru
- Závislost jedince na komunitě/společenství
- Koncepty pozitivních práv (vs. přirozená práva) a sociálního kapitálu
- Úzké sepětí s republikanismem
- Ch. Taylor, M. Walzer

# Politická sféra: demokracie

- Republikánské vs. liberální – soutěživé - pojetí demokracie

## Teorie demokracie

- Platón
- Aristoteles
- J. Locke
- J.-J. Rousseau
- Hegel
- Kant

# Struktura debaty

- Normativní vs. explanační teorie
- Normativní teorie – jak je možné obhájit demokracii jako dobrý/žádoucí systém vládnutí?
- Explanační teorie – jak je možné vysvětlovat dynamiku demokratických systémů?

# Struktura debaty

- Cíle demokracie
- 1) úsilí o společné dobro (republikanismus)
- 2) legitimní řízení mocenských vztahů (konkurenční soutěž o moc)

# Republikanismus – exkurs J.-J. Rousseau

- *Na počátku vzniku dnešní nerovnosti stojí ustavení **soukromého vlastnictví***
- *To narušuje stav kdy „plody země patří všem a země sama nikomu“ a přináší s sebou kořistnictví, snahu získávat statky na úkor druhých i pomocí bezpráví (tj. kriminalitu a násilí), a dále rozdělení lidí na bohaté a chudé*
- ***Kritika státu:** tato instituce nemění podstatu ani rozsah nové nerovnosti, spíše ji konzervuje pomocí práva („nadpráví“) a tím odstraňuje poslední zbytky přirozené svobody – dělí lidi na mocné a slabé*
- *Vláda se lidu odcizuje a nově jej zotročuje, politická obec se stává **despocií** – lidé jsou rozděleni na pány a poddané*



# Republikanismus – exkurs J.-J. Rousseau

- *V rozvinuté civilizaci existuje velké množství **nerovností**: v materiálních prostředcích, ve společenské prestiži (urozenost), politické moci atd.*
- *Všechny se však podle R. dají převést na **peníze**, neboť ty lze použít na zakoupení všech dalších výhod*
- *Poslední stádium vývoje civilizace a nerovností mezi lidmi - **despocie** - je svým způsobem návratem k přirozenému stavu, nicméně tentokrát už ne v jeho původní podobě*
- *Společné právo a spravedlnost zde již mizí a jsou nahrazeny **právem silnějšího**, ukrytého za fasádou právního řádu*
- *To následně dává zotročeným právo vystoupit proti despotovi násilnou **vzpourou***

# Republikanismus: občan

- Status občana je dán právem politické účasti a právem na komunikaci – pozitivní svobody
- Tyto svobody zaručují zapojení se do procesu
- Politicky odpovědný subjekt společenství svobodných a sobě rovných lidí
- Za svá práva vděčí občan existenci objektivnímu právnímu řádu , který zaručuje integritu rovnoprávného soužití

# Republikanismus: právo

- Legitimita zákonů se váže na demokratickou proceduru jejich vzniku
- Mezi sebeurčením lidu a vládou zákonů existuje vnitřní souvislost
- Právo jako určení převládající politické vůle
- Cílem politické obce je nastolit a udržet ta práva, která nejlépe vyhovují podmínkám a mravům dané pospolitosti
- Paradigmatem práv je volební právo – je konstitutivní pro politické sebeurčení

# Republikanismus: politický proces

- Ne pouze kontrola
- Vyrůstá ze vzájemné komunikace občanů
- Utváření politického mínění a vůle nepodléhá stejným principům jako ve struktuře tržních procesů ale principům veřejné komunikace zaměřené na vzájemné dorozumění
- Rozdíl mezi komunikativní a administrativní mocí
- Paradigmatem politiky je dialog
- Nástroj - deliberace

# Republikanismus

- Agregace preferencí vs. transformace preferencí
- Agregáční– agregace preferencí – cílem social welfare, analýza rozhodovacích pravidel – společné dobro se odhaluje
- Arrow - problém cyklické většiny - neexistují dokonalá procedurální pravidla rozhodování zaručující „logický a spravedlivý výsledek“
- Deliberativní pojetí – lidé by neměli volit jako jednotlivci, ale tak, jak to vnímají jako nejlepší pro celek – společné dobro se vytváří
- kritika: problém moci

# Kritika republikanismu

- Příliš idealistický
- Demokratický proces podmíněn ctnostmi občanů zaměřených na veřejné blaho
- Velká etická sevřenost politických diskusí (kulturní a sociální pluralismus – různé zájmy a hodnotové orientace, které nezakládají politickou obec a nemohou být vyřešeny v rámci etických diskusí)

# Demokracie jako konkurenční soutěž o moc

- J. Schumpeter
- Alternativy mocenského uspořádání – T. Hobbes: boj všech proti všem vs. Leviathan X strukturovaná demokratická soutěž o moc založená na pobídkách
- Poddání se moci vs. její omezení vs. soutěž o ni
- Praktická definice: střídání politických stran u moci
- Minimalistické pojetí – instituce
- Problém reprezentativity voličů (vs. konsocianismus a problém menšin)

# Demokracie jako konkurence: občan

- Status občana je určen mírou subjektivních (vůči státu a vůči jiným občanům) práv
- Subjektivní práva jako práva negativní – zaručují autonomii a tvoří mantinely pro sledování soukromých zájmů občanů
- Jsou chráněni státem, pokud svá práva sledují v rámci zákonů



# Demokracie jako konkurence: právo

- Smyslem právního řádu je stanovit, kterým individuům přísluší která práva
- Východiskem jsou subjektivní práva
- Některá práva zakotvena ve „vyšším zákoně“
- Právní řád je konstruován na základě subjektivních práv

# Demokracie jako konkurence: politický proces

- Stát jako aparát veřejné správy, aplikující kolektivní cíle
- Společnost jako systém, který je dominantně strukturován tržními vztahy mezi soukromými osobami
- Funkcí politiky je spojovat soukromé zájmy ve společnosti a prosazovat je vůči státnímu aparátu
- Politika jako boj o pozice, vítěz oprávněn volně nakládat s administrativní mocí
- Měřítkem úspěchu počet hlasů ve volbách

# Demokracie jako konkurenční soutěž o moc

- Vznik a udržení se soutěživé demokracie
- A. de Tocqueville, B. Moore
- Instituce (Linz – parlamentarismus je odolnější)
- Ekonomika (Przeworski – ekonomický rozvoj podmiňuje udržení demokracie)
- Kultura (Almond - oddanost demokratickým hodnotám)

# Kritika liberálního pojetí

- Rezignuje na samo-organizaci občanů
- Kolektivní cíle pouze jako spojení protikladných zájmů
- Etická vyprázdňenost

# Smíření obou perspektiv?

- Deliberativní demokracie – J. Habermas

# Použitá a doporučená literatura

- Říchová, Blanka. 2000. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál.
- Shapiro, Ian. Habermas, Jürgen. 2002. *Teorie demokracie dnes*. Praha: Filosofia.
- Taylor, Charles. 1997. „Nedorozumění v diskusi mezi liberály a komunitaristy.“ Pp. 465-494 in J. Kis (ed.). *Současná politická filosofie*. Praha: Oikúmené.
- Velek, Josef (ed.). 1996. *Spor o liberalismus a komunitarismus*. Praha: Filosofia.